

3

Socjalizacja

socjalizacja pierwotna i wtórna | uspołecznienie | tożsamość

Tragiczne doświadczenia z dzieciństwa (np. dorastanie w czasie trwającego w kraju konfliktu zbrojnego) wyzwalają często lęki i agresję oraz mają wpływ na całe dorosłe życie. Czym jest i jaki charakter ma proces socjalizacji? Kto w nim uczestniczy? Jakie są jego etapy? Do czego on prowadzi? Jakie znaczenie ma w nim konformizm? Jak społeczeństwo wpływa na różne dziedziny naszego życia? Dlaczego doświadczenia z dzieciństwa mogą istotnie wpływać na dalsze losy człowieka?

■ Czym jest socjalizacja?

Socjalizacja to trwający całe życie proces, w którym stopniowo uczymy się funkcjonować wśród ludzi. W jej trakcie zdobywamy kolejne umiejętności, które pozwalają nam się porozumiewać z innymi osobami i współdziałać z nimi w domu, w szkole, w miejscu pracy, w urzędach itd. Przez kontakty z konkretnymi ludźmi lub z różnymi instytucjami, np. ze szkołą, uczymy się reguł i zwyczajów, które obowiązują w kulturze. Opanowujemy

także umiejętności potrzebne do życia w grupie oraz dowiadujemy się, jakie zachowania są dopuszczalne (zob. infografikę na kolejnej stronie).

■ Efekt socjalizacji

Rezultatem socjalizacji jest przede wszystkim **uspołecznienie**, czyli to, że dana osoba przeobraża się w jednostkę, która postępuje zgodnie z normami i wartościami obowiązującymi w określonym społeczeństwie. W trakcie tego procesu kształtuje się **tożsamość** człowieka, czyli jego wewnętrzne poczucie, że wie, kim jest – potrafi m.in. określić, jakie są jego poglądy i charakter, co pozwala mu uczestniczyć w życiu społecznym.

Przykład

Konformizm jako efekt socjalizacji

W trakcie socjalizacji człowiek uczy się jak najlepiej dostosowywać się do warunków społecznych. Sprzyja temu przyjęcie postawy konformistycznej. Choć zazwyczaj nie jest to uświadomione, często konformizm jest bezpiecznym sposobem na uniknięcie nieprzyjemności ze strony otoczenia społecznego, które mogą spotkać osoby „odstające od normy” i wzbudzające kontrowersje swoimi poglądami lub zachowaniem. Czasami niektóre osoby „dla świętego spokoju” podporządkowują się panującym w ich środowisku zwyczajom. Chcą w ten sposób uniknąć konieczności tłumaczenia się – przed samym sobą i przed innymi ludźmi – z zachowania odmiennego od powszechnie obowiązującej normy. Przykładowo, ludzie ci wychodzą przynajmniej raz w tygodniu na zakupy do galerii handlowej, nawet bez wyraźnej potrzeby, ponieważ są przekonani, że wszyscy tak robią. Chcą być po prostu „tacy jak inni”.

Doświadczenie przez dzieci przemocy, zwłaszcza ze strony najbliższych im osób, negatywnie wpływa na socjalizację i może przynieść tragiczne skutki.

Co decyduje o przebiegu procesu socjalizacji?

W trakcie socjalizacji na jednostkę wpływa bardzo wiele różnych osób, grup i instytucji społecznych. Które z nich odgrywają najistotniejszą rolę?

Rodzina

Jest pierwszą i często najtrwalszą grupą społeczną, w której żyje człowiek. Dzięki niej jednostka:

- nawiązuje silne więzi z najbliższymi osobami,
- uczy się najprostszych codziennych czynności,
- kształtuje własny sposób postrzegania rzeczywistości i innych ludzi.

Szkoła

To w niej dziecko zdobywa - ważne informacje o otaczającym świecie. W szkole młody człowiek nawiązuje nowe relacje, np. z rówieśnikami lub nauczycielami.

Rówieśnicy

Kontakt z osobami w tym samym wieku pomaga uświadomić sobie, że w społeczeństwie istnieją różne wartości i normy. Przykładowo, wśród rówieśników mogą obowiązywać inne reguły postępowania niż te, które dziecko poznało dzięki rodzicom i dziadkom.

Mass media

Za ich pośrednictwem poznajemy różnorodne wzorce zachowań oraz wartości i normy pochodzące z innych kultur, środowisk. Media mogą pełnić funkcje pozytywne (np. przekazywać wiedzę o rzeczywistości) oraz negatywne (np. podawać uproszczone informacje o relacjach społecznych).

Inne grupy

W procesie socjalizacji mają znaczenie także inne społeczności i instytucje, np. sąsiedzi czy wspólnoty religijne. Każda z nich wpływa na to, jak dana osoba postrzega rzeczywistość oraz jakie zachowania uważa za pożądane lub niepożądane.

? Oceń, które ze wskazanych grup i instytucji odgrywają najważniejszą rolę w procesie socjalizacji Twoich koleżanek i kolegów. Uzasadnij swój wybór.

...otrzebne do życia
...emy się, jakie zacho-
(zob. infografikę na

...est przede wszystkim
...i, że dana osoba prze-
...ctóra postępuje zgod-
...iami obowiązującymi
...istwie. W trakcie tego
...żsamość człowieka,
...poczucie, że wie, kim
...reślić, jakie są jego
...ozwała mu uczestni-
...n.

...t socjalizacji
...owiek uczy się
...wać się do warunków
...mu przyjęcie postawy
...zazwyczaj nie jest to
...onformizm jest bez-
...uniknięcie nieprzy-
...zenia społecznego,
...by „odstające od
...ontrowersje swoimi
...niem. Czasami nie-
...o spokoju" podpo-
...m w ich środowisku
...sposób uniknąć
...ia się – przed samym
...mi – z zachowania
...chnie obowiązującej
...zie ci wychodzą
...dniu na zakupy do
...bez wyraźnej potrze-
...tani, że wszyscy tak
...tu „tacy jak inni”.

Przykład

Historia jednej socjalizacji

Kasia od urodzenia mieszkała z rodzicami i starszym bratem. Są to dla niej najważniejsze osoby od których otrzymuje mnóstwo wsparcia. W jej domu wszyscy uważają, że w życiu trzeba się ciągle uczyć. Gdy poszła do przedszkola, a potem do szkoły, poznała inne dzieci i zauważyła, że rodziny mogą się od siebie różnić. Przykładowo, Marysia opowiedziała jej, że według jej mamy w życiu najważniejsze jest zdrowie. Dziewczynki nie spierały się długo o to, co jest ważniejsze: nauka czy zdrowie, bo same doszły do wniosku, że dla nich najważniejsza jest ich przyjaźń. Należały do tej samej drużyny harcerek, ukończyły wspólnie podstawówkę, ale wybrały inne szkoły średnie. Kasia nie chciała rozstawać się z przyjaciółką, ale po obejrzeniu filmu dokumentalnego o pracy lekarzy postanowiła, że swoją przyszłość zwiąże z medycyną. Wybrała liceum, które w medialnych rankingach przedstawiane jest jako najlepsze w okolicy. Natomiast Marysia fascynowała się modą i pragnęła zostać znaną fryzjerką, dlatego wybrała szkołę branżową. Z czasem dziewczyny nawiązały nowe znajomości, choć nadal przeżywały wspólne przygody na biwakach i obozach harcerskich. Dziś już wiedzą, że na to, kim są, wpłynęły różne instytucje i osoby, np. media, szkoły, koleżanki i koledzy.

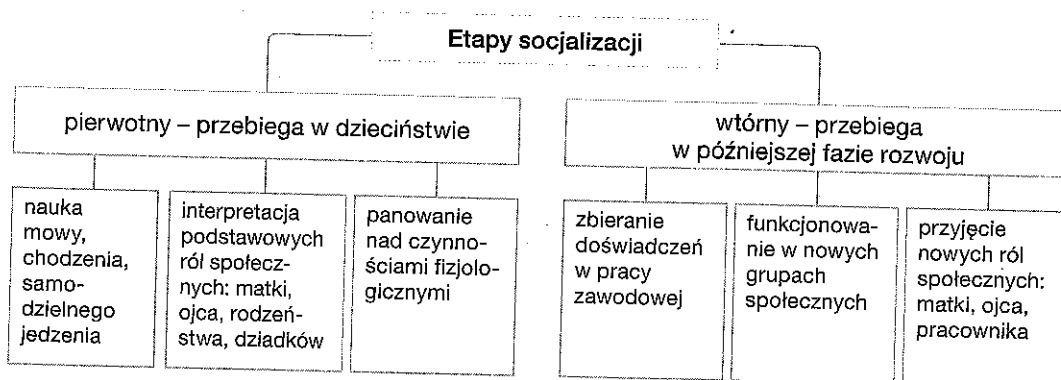
■ **Etapy socjalizacji**

Proces socjalizacji odbywa się bez względu na to, w jakiej kulturze rozwija się konkretna jednostka. Każdy człowiek najpierw przechodzi socjalizację pierwotną, a później – socjalizację wtórną.

► **Socjalizacja pierwotna** odbywa się w dzieciństwie, gdy człowiek zdobywa podstawowe umiejętności, np. uczy się mówić i chodzić. Od osób najbliższych, np. od rodziców, dziadków albo opiekunów, dowiaduje się także, jak należy

postępować w różnych sytuacjach i jakie wartości są ważne w życiu.

► **Socjalizacja wtórna** przebiega w późniejszej fazie rozwoju. Polega ona przede wszystkim na tym, że dana osoba zdobywa i doskonali różne umiejętności społeczne, które wykorzystuje np. w pracy. Kluczową rolę mogą odgrywać wówczas w jej życiu ludzie, którzy skłaniają ją do przyjęcia nowych wartości i reguł, czasami odmiennych od tych, które poznała wcześniej w rodzinie.

... najwazniejsze osoby
 e w zyciu trzeba sie
 > dzieci i zauwazyła, ze
 ze wedlug jej mamy
 i, co jest wazniejsze:
 i jest ich przyjazn.
 e, ale wybraly inne.
 zeniu filmu dokumen-

... IE, ZE NAJWAZNIEJSZA
 :ACJA, A TU MOWIA,
 JWAZNIEJSZE TO
 'NIE WYGLADAC.

... znych sytuacjach i jakie
 e w zyciu.

... órna przebiega w póź-
 woju. Polega ona przede
 1, ze dana osoba zdobywa
 umiejętności społeczne,
 je np. w pracy. Kluczową
 wać wówczas w jej zyciu
 klanają ją do przyjęcia
 i reguł, czasami odmien-
 tóre poznała wcześniej

– przebiega
 zej fazy rozwoju

... cjonowa- v nowych jach ecznym	... przyjęcie nowych ról społecznych: matki, ojca, pracownika
--	---

Agresja w procesie socjalizacji

Socjalizacja trwa przez całe życie człowieka – w trakcie tego procesu jednostka niezależnie od wieku jest poddawana różnym wpływom. Dana osoba może poznać pozytywne wzorce postępowania, które będą sprzyjały jej rozwojowi osobistemu, może się jednak spotkać także z negatywnymi postawami i zachowaniami.

1 Z analizy badań dotyczących wpływu telewizji na zachowanie dzieci wynika, że te, które spędzają dużo czasu na oglądaniu telewizji, są bardziej dominujące, agresywne, uparte niż te, które poświęcają temu zajęciu mało czasu.

[...] Coraz wyraźniej uwidacznia się istotny wpływ środków masowego przekazu (telewizji, radia, prasy, internetu) na dziecko i jego zainteresowania, potrzeby, sposób odbioru otaczającej rzeczywistości. Obserwacje codziennego życia pokazują, że wszechobecność telewizji ogranicza wzajemne kontakty międzyludzkie oraz inne aktywne formy spędzania wolnego czasu. [...] Interesujące rezultaty dała seria eksperymentów Bandury i jego współpracowników z nadmuchiwaną lalką Bobo. Dorosła osoba zadawała lalce ciosy i lżyła ją na oczach dzieci. Później dzieciom pozwolono bawić się lalką. W czasie zabawy zaobserwowano, że dzieci nie tylko naśladowały akty agresji dorosłego, ale również stosowały inne znane im formy agresywnego zachowania w stosunku do niej. Autorzy badań udowodnili, że oglądanie aktów przemocy w telewizji może wzmocnić agresywne zachowanie u dzieci, pobudzić do wymyślenia [...] nowych rodzajów agresji wobec innych. [...] Na negatywne oddziaływanie agresywnych programów telewizyjnych narażone są szczególnie dzieci wychowujące się w niewłaściwym środowisku, wyobcowane z grupy rówieśników. Obrazy przemocy, relacje z tragicznych wydarzeń stają się gotową podpowiedzią, co można zrobić, aby okazać się bardziej skutecznym i drastycznym w swoich działaniach.

Źródło: E. Napora, *Wpływ telewizji na zachowania dzieci*, 2004, www.niebieskalinia.pl [dostęp: 4.06.2018].

O tym się mówi!

2 Organizacja Save the Children [czyt.: sejw de czildren] opublikowała raport o zdrowiu psychicznym pokolenia dzieci wojny w Syrii. [...] Pracownicy organizacji [...] przeprowadzili 450 wywiadów z dziećmi i dorosłymi. Czego się dowiedzieli?

[...] 84 proc. rozmówców opowiadało, że bombardowania i ostrzał artyleryjski są główną przyczyną stresu u dzieci. Dwie trzecie straciło kogoś bliskiego albo ma w rodzinie okaleczonego. 71 proc. przyznawało, że coraz częściej dzieci moczą się w łóżku. Połowa zna dziecko, które przestało mówić albo ma trudności z mówieniem. Połowa dzieci czuje stale smutek lub rozpacz. Wiele radzi sobie ze stresem ucieczką w agresję, niektóre próbują odebrać sobie życie. W raporcie zatytułowanym „Niewidzialne rany” jest też mowa o wcielaniu nieletnich do grup zbrojnych – połowa badanych zna takie przypadki. W wielu rejonach ogarniętych wojną mali Syryjczycy nie mają okazji się uczyć. Co trzecia szkoła w kraju przestała działać, 4 tys. zbombardowano. [...] parę milionów najmłodszych w ogóle nie wie, co to pokój. Wśród uchodźców z Syrii jest 2,3 mln dzieci. W tym mnóstwo sierot [...]. Dzieci wojny są oswojone ze śmiercią, karmione nienawiścią [...]. – Toksyczny stres zaburza rozwój mózgu i innych organów – powiedziała BBC Alexandra Chen [czyt.: aleksandra czen], specjalistka od zdrowia psychicznego dzieci z Uniwersytetu Harvarda. Zdaniem Marcii Brobhy, lekarki z Save the Children, po sześciu latach takiego życia może dojść do nieodwracalnych zniszczeń w psychice i rozwoju osobowości. W Syrii wyrasta „złamane pokolenie”, pogrążone w traumie i ekstremalnym stresie.

Źródło: R. Stefanicki, *Syryjskie dzieci wojny: złamane pokolenie oswojone ze śmiercią, karmione nienawiścią*, 2017, wyborcza.pl [dostęp: 4.06.2018].

2 Wyjaśnij, jak agresja i przemoc wpływają na proces socjalizacji człowieka.

4

Rodzina

małżeństwo | związki pozamałżeńskie | modele i typy rodzin | funkcje rodziny

Artykuł 18. *Konstytucji RP* wymienia małżeństwo, rodzinę, macierzyństwo i rodzicielstwo jako szczególnie chronione wartości. W Polsce istnieją różne modele życia rodzinnego: rodziny mają zróżnicowany skład i borykają się z różnymi problemami. Jak można opisać relacje między małżonkami lub partnerami? Jakie wyróżniamy typy rodzin? Jak na tle różnorodnych form życia rodzinnego występujących na świecie można scharakteryzować rodziny żyjące w Europie? Jakie zmiany zachodzą w rodzinach w Polsce? Z jakimi problemami w życiu rodzinnym spotykają się mieszkańcy naszego kraju?

■ Jak powstają rodziny?

Tradycyjnie założenie rodziny jest związane z zawarciem **małżeństwa**. Jednak obecnie następuje znaczący wzrost liczby rodzin, w których osoby dorosłe żyją w **związku pozamałżeńskim**, zwanym dawniej konkubinatem, czyli nieformalnym, nieusankcjonowanym prawnie ani religijnie związku kobiety i mężczyzny. Ponadto w niektórych państwach, np. w Szwecji, Norwegii, Belgii i we Francji, istnieje możliwość legalnego zarejestrowania **związku partnerskiego** przez dwie osoby dowolnej płci. Od małżeństwa różni się on m.in. tym, że jego zawarcie nie wymaga złożenia ślubnej przysięgi. Aby go zakończyć, nie trzeba przeprowadzać rozprawy rozwodowej w sądzie – wystarczy złożenie oświadczenia w tej sprawie przez jedną ze stron. W Polsce nie istnieją regulacje prawne dotyczące związków partnerskich.

Czy wiesz, że...

W zachodnim kręgu kulturowym obowiązuje **monogamia** (jednożeństwo), czyli forma związku tylko dwóch osób. Istnieją jednak kultury, w których dozwolona – a czasami nawet dominująca – jest inna forma małżeństwa: **poligamia** (wielożeństwo albo wielomęstwo). W poligamicznych związkach dana osoba ma więcej niż jedną żonę albo jednego męża. Są one legalne m.in. w państwach muzułmańskich i w Indiach, a zwyczajowo dopuszcza się je również np. w RPA. Z kolei w obu Amerykach i w Europie, a także np. w Chinach, poligamia jest zakazana, choć w Wielkiej Brytanii i Australii uznaje się takie małżeństwa, jeśli zostały zawarte za granicą.

Zgodnie z polskim prawem przestępstwem jest **bigamia**, czyli forma poligamii polegająca na wzięciu przez osobę już zamężną albo żonatą ślubu z inną osobą. Za popełnienie takiego czynu grozi nawet kara pozbawienia wolności do lat 2. W ostatnich latach przepis ten niemal w ogóle nie jest stosowany, ponieważ m.in. sprawniejszy niż dawniej przepływ informacji między urzędami uniemożliwia zawarcie drugiego małżeństwa przez osobę zamężną albo żonatą.

Na co dzień rodziną określamy grono najbliższych nam osób, z którymi wspólnie mieszkamy. Używamy tej nazwy także w stosunku do dalszych krewnych, z którymi spotykamy się np. z okazji świąt lub podczas różnych uroczystości.

■ Jak funkcjonuje rodzina?

Wyróżniane w naukach społecznych modele rodziny służą do opisanego ról, jakie odgrywają kobiety (role żony/partnerki, matki) oraz mężczyźni (role męża/partnera, ojca).

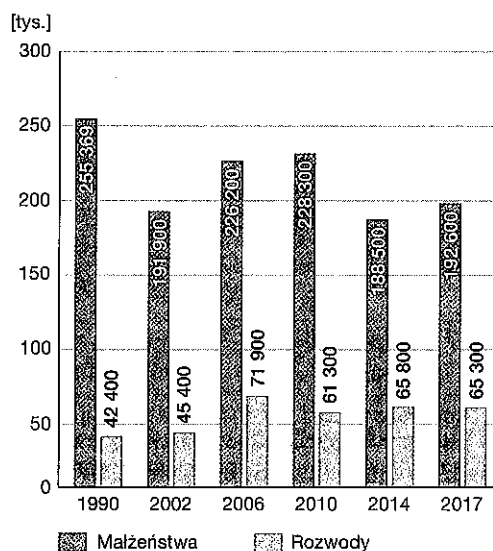
W poniższej tabeli został przedstawiony podział tych teoretycznych modeli, który uwzględnia kilka najistotniejszych wymiarów życia rodzinnego.

Modele funkcjonowania rodziny

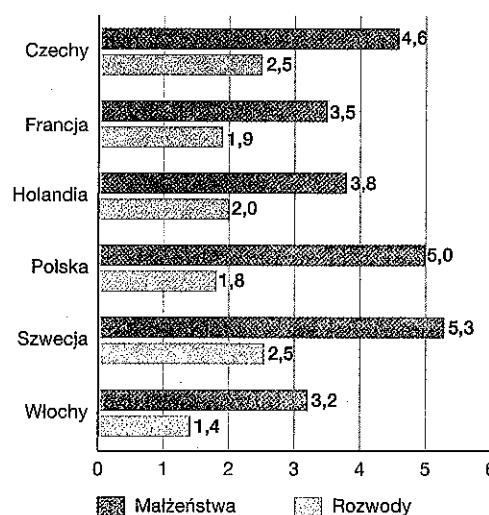
Modele, które współcześnie w Polsce i Europie zdobywają coraz większą popularność i są uznawane za najbardziej atrakcyjne.

Kryterium...	Model...		
	...z kluczową rolą kobiety	...z kluczową rolą mężczyzny	...z równoważnymi rolami kobiety i mężczyzny
...pozycji zajmowanej przez matkę i ojca (Ich znaczenia, władzy)	Matriarchalny Najważniejszą rolę w hierarchii odgrywa kobieta będąca najwyższym autorytetem dla pozostałych członków rodziny.	Patriarchalny W hierarchii „głową rodziny” jest mężczyzna – jako mąż i ojciec samodzielnie (autorytarnie) podejmuje decyzje dotyczące najbliższych.	Partnerski (egalitarny) Równouprawnieni małżonkowie (partnerzy) wspólnie podejmują decyzje dotyczące ich rodziny oraz równomiernie dzielą się obowiązkami domowymi.
...sposobu dziedziczenia	Matrylinearny Potomstwo dziedziczy po matce np. nazwisko, majątek i status społeczny.	Patrylinearny Potomstwo dziedziczy po ojcu, np. zgodnie z tradycją dziecko przejmuje jego nazwisko.	Bi-linearny Potomstwo dziedziczy po matce i po ojcu, np. nie ma żadnych przeszkód, aby dziecko otrzymało nazwisko po obojgu rodzicach.
...miejsca zamieszkania	Matrylokalny Dana rodzina wprowadza się do domu rodzinnego żony/partnerki/matki.	Patrylokalny Dom rodzinny męża/partnera/ojca staje się domem danej rodziny.	Neolokalny Rodzina zamieszkuje samodzielnie poza domami rodzinnymi małżonków/partnerów.

Liczba małżeństw i rozwodów w Polsce

Liczba małżeństw i rozwodów w 2015 r. [na 1 tys. mieszkańców]

Źródło: www.stat.gov.pl [dostęp: 30.07.2018].

je rodziny

urowym obowiązuje (stwo), czyli forma (b). Istnieją jednak (lona – a czasami na (na forma małżeństwa: (o albo wielomęstwo). (kach dana osoba ma (o jednego męża. Są (twach muzumiań- (zajowo dopuszcza (. Z kolei w obu Ame- (że np. w Chinach, (choć w Wielkiej (się takie małżeństwa, (ranicą.

awem przestęp- (yli forma poligamii (zez osobę (ślubu z inną osobą. (zynu grozi nawet (ści do lat 2. W ostat- (tymal w ogóle nie jest (in. sprawniejszy niż (acji między urzędami (rugiego małżeństwa (bo żonata.

y grono najbliższych nam (szkamy. Używamy tej (nazycznych krewnych, z którymi (iąt lub podczas różnych

Typy rodzin według różnych kryteriów

Na ogół członków rodziny łączy biologiczne pokrewieństwo, czyli pochodzenie od wspólnego przodka. Jednak niektóre więzi rodzinne występują między osobami niespokrewnionymi (np. w związku pary dorosłych albo między rodzicami a adoptowanym dzieckiem). Na całym świecie funkcjonuje wiele typów rodzin. Badacze klasyfikują je według różnych kryteriów, np. pokrewieństwa, liczby pokoleń czy dzietności. W niektórych przypadkach jedna rodzina może reprezentować kilka z wyróżnianych przez nich odmian.

Członkowie gospodarstwa domowego

Rodzina nuklearna

Jest złożona na ogół z dwojga dorosłych ludzi (kobiety i mężczyzny) oraz dzieci. Może ją tworzyć również rodzic samotnie wychowujący jedno lub więcej dzieci (w tym dzieci adoptowane), a także para bezdzietna.

Rodzina pełna

To para żyjąca wspólnie z dziećmi albo bez dzieci.

Rodzina niepełna

To rodzic (opiekun) wraz z jednym dzieckiem lub większą liczbą potomstwa.

Rodzina poszerzona

Częściej występowała dawniej, gdy rodzice (opiekunowie) i ich dzieci żyli wspólnie z dziadkami i ich rodzeństwem bądź wraz z rodzeństwem jednego z rodziców (np. z niezamężną siostrą lub niezonałym bratem).

Pokrewieństwo

Rodzina biologiczna

To grupa, w której dzieci są potomkami wychowujących ich rodziców.

Rodzina zrekonstruowana

To związek dorosłych wychowujących dzieci, z których co najmniej jedno jest naturalnym albo adoptowanym dzieckiem tylko jednej z tych osób (tzw. rodzina patchworkowa [czyt.: paczorkowa]).

Rodzina zastępcza

Zapewnia opiekę i wychowanie dzieciom (według polskiego prawa maksymalnie trzem), których biologiczni rodzice z różnych powodów nie mogą wypełniać swoich obowiązków.

Liczba pokoleń

Rodzina dwupokoleniowa

Składa się z rodziców (opiekunów) i dzieci.

Rodzina wielopokoleniowa

Składa się z rodziców (opiekunów), dzieci oraz dziadków, pradziadków lub innych starszych krewnych.

Dzietność

Rodzina mała

Rodzina z liczbą dzieci mniejszą od przeciętnej w danym kraju lub jej równą.

Rodzina wielodzietna

Rodzina z liczbą dzieci większą niż przeciętna w danym kraju (w Polsce minimum troje dzieci).

riów

nie
sobami
adoptowa-
klasyfikują
ści.
nianych

i poszerzona

powoła dawniej, gdy
inowie) i ich dzieci
dziadkami i ich
jądz wraz z rodzeń-
i z rodziców (np.
iostrą lub niezona-

ina zastępcza

opiekę i wycho-
ściom (według
prawa maksymal-
, których biologiczni
różnych powodów
wypełniać swoich
ów.

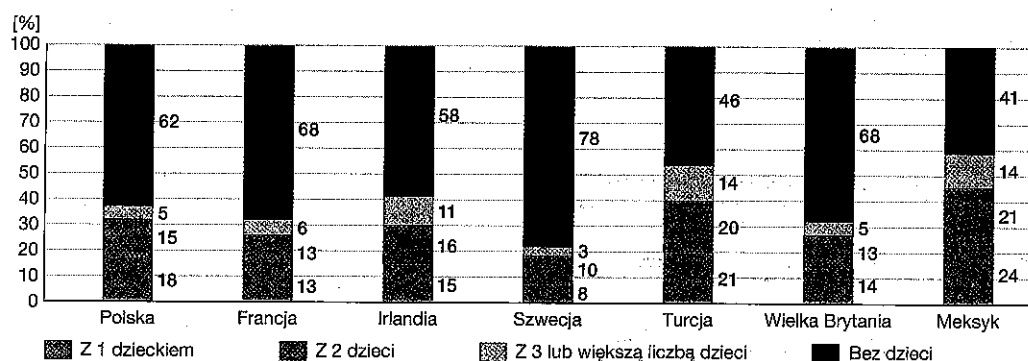
Rodzina wielodzietna

Rodzina z liczbą
dzieci większą niż
przeciętna w danym
kraju (w Polsce mini-
mum troje dzieci).

■ Skład rodzin w wybranych państwach

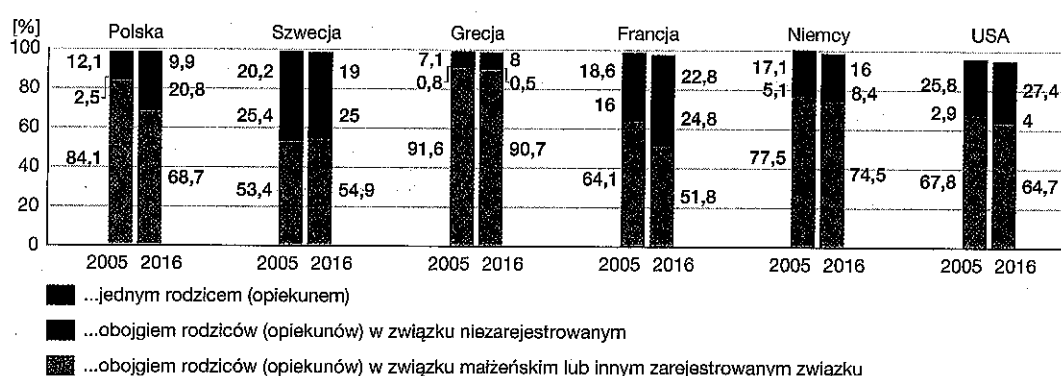
Analiza statystyk dotyczących tego, z ilu osób składają się rodziny w różnych państwach, ile średnio wychowują one dzieci oraz w ilu z nich rodzice (opiekunowie) żyją w sformalizowanych związkach, wskazuje na dużą różnorodność życia rodzinnego na świecie. Podobnie wygląda sytuacja w naszym kraju: rodziny w Polsce są coraz bardziej zróżnicowane.

Gospodarstwa domowe w 2015 roku

Źródło: OECD Family Database. SF1.1. Family size and composition, www.oecd.org [dostęp: 30.07.2018].

Odsetek dzieci (0–17 lat) żyjących w rodzinie z...

Źródło: OECD Family Database. SF1.2. Children in families, www.oecd.org [dostęp: 30.07.2018].

■ Funkcje rodziny

Jedną z najbardziej charakterystycznych cech rodziny jest to, że organizuje ona życie swoich członków na wielu płaszczyznach.

Do jej głównych funkcji należą: **prokreacja** (wydawanie potomstwa) i **reprodukcja** (zapewnienie ciągłości pokoleń). Równie istotna dla życia społecznego jest przeprowadzana w rodzinach **socjalizacja**. Trudno

także nie docenić znaczenia stałej **opieki**, którą najbliżsi zapewniają jednostce od urodzenia. To właśnie w rodzinie człowiek otrzymuje zazwyczaj możliwość najbardziej otwartego wyrażania **uczuc** (emocji) – w obecności osób, którym na sobie zależy. Ponadto ludzie uczą się w rodzinach **identyfikacji** (rozpoznawania) postaw, wartości i norm istotnych w społeczeństwie.

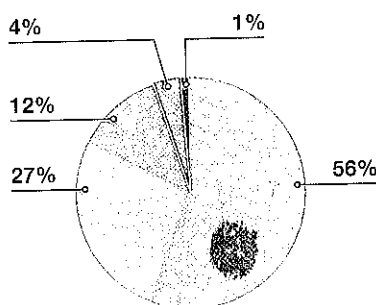
Model rodziny w badaniach opinii publicznej w Polsce

Podczas badań przeprowadzonych w 2017 r. przyjęto przedstawiony poniżej podział modeli rodziny. Respondentom przedstawiono pięć typów związków, aby określili, jaki model preferują, a jaki – realizują na co dzień.

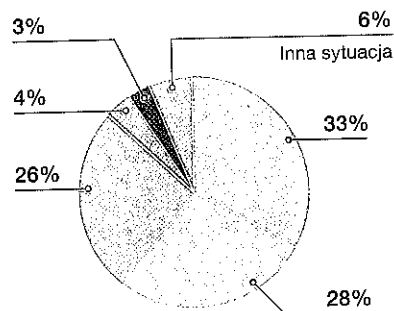
Model*	Opis
partnerski	Mąż (partner) i żona (partnerka) mniej więcej tyle samo czasu przeznaczają na pracę zawodową i oboje w równym stopniu zajmują się domem i dziećmi.
nieproporcjonalny żeński	Zarówno mąż (partner), jak i żona (partnerka) pracują zawodowo, mąż (partner) poświęca więcej czasu na pracę zawodową, żona (partnerka) oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.
tradycyjny	Jedynie mąż (partner) pracuje, zarabiając wystarczająco [...], żona (partnerka) zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.
nieproporcjonalny męski	Zarówno mąż (partner), jak i żona (partnerka) pracują zawodowo, żona (partnerka) poświęca więcej czasu na pracę zawodową, mąż (partner) oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.
odwrócony	Jedynie żona (partnerka) pracuje, zarabiając wystarczająco [...], mąż (partner) zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.

* Kolory, którymi oznaczono modele w tabeli, odpowiadają kolorom zastosowanym na wykresach 1, 2 i 3.

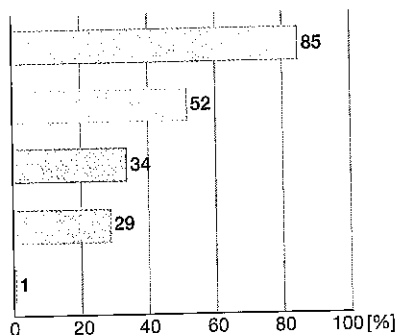
1. Preferowany model rodziny

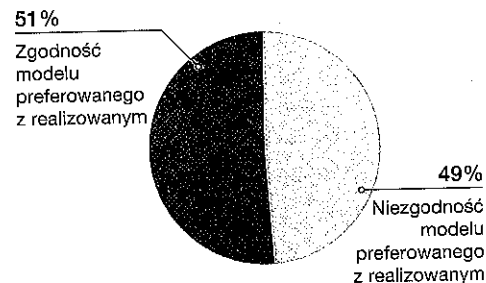
2. Realizowany model rodziny

3. Zgodność modelu preferowanego z realizowanym wśród osób, które realizują poszczególne modele

4. Czy preferowany model jest realizowany w życiu respondenta?

Źródło: Rodzina PLUS. Sytuacja polskich rodzin i oceny polityki prorodzinnej, 2017, www.cbos.pl [dostęp: 30.07.2018].

Na podstawie danych z wykresów sformułuj cztery wnioski na temat tego, jakie są oczekiwania mieszkańców Polski dotyczące modelu rodziny. Następnie oceń, w jakim stopniu te oczekiwania są przez nich realizowane.

oniżej podział modeli
eśli, jaki model pre-

asu przeznaczają na
mem i dziećmi.

odowo, mąż (partner)
ka) oprócz pracy zawo-
dzieci itp.

..., żona (partnerka)
itp.

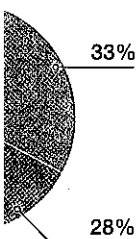
odowo, żona (partnerka)
oprócz pracy zawo-
dzieci itp.

o [...], mąż
m dzieci itp.

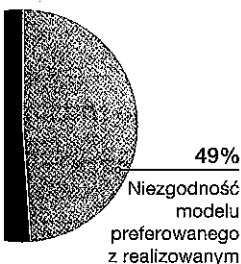
rykresach 1, 2 i 3.

rodziny

6%
Inna sytuacja

del jest
respondenta?

olskich rodzin i oceny polityki
cbos.pl [dostęp: 30.07.2018].

zekiwania mieszkańców
przez nich realizowane.

Czy rodziny są w stanie kryzysu?

W ostatnich latach pojawiają się głosy, że mamy do czynienia z kryzysem rodziny. Przejawia się on m.in. w tym, że wartości, które dotąd określały relacje między najbliższymi, tracą na znaczeniu. Niektórzy badacze jednak uważają, że rodziny po prostu zmieniają się wraz z rozwojem cywilizacyjnym społeczeństw.

1 W tradycyjnym modelu rodziny [...] zarówno zawarcie związku małżeńskiego, jak i wydanie na świat potomstwa podporządkowane były powszechnym prawom, których nadrzędnym celem była trwałość rodziny. [...] Odrzucano możliwość rozwodów. [...] Zachowanie członków rodziny podlegało ścisłej, nieformalnej kontroli ze strony kręgów sąsiedzkich, społeczności lokalnej, a przede wszystkim rodziny rozszerzonej.

Współcześnie role rodzinne stają się mniej wyodrębnione jako specyficznie męskie i kobiece. [...] Decyzje coraz częściej podejmowane są przez oboje małżonków. Powyższe zmiany są elementem dokonujących się od kilku dziesięcioleci globalnych przemian społecznych, politycznych i ekonomicznych. Szczególnego znaczenia w tym kontekście nabiera rozwijający się w różnych dziedzinach życia egalitaryzm [równość] płci, zwiększenie się zakresu wolności osobistej jednostki, wzrastająca niezależność partnerów tworzących związek. Nastawienie na rozwój osobisty, dążenie do indywidualnej satysfakcji, szczęścia i przyjemności jest przejawem sukcesywnie rozwijającej się orientacji indywidualistycznej. [...] Jednocześnie wzrasta tolerancja społeczna dla

przedmażeńskich i pozamażeńskich kontaktów seksualnych, a także wobec osób rozwiedzionych i związków norm społecznych kontrolujących życie w rodzinie. W relacjach rodzinnych obserwuje się zmniejszenie dystansu między mężem i żoną, a także między rodzicami i dziećmi. [...] Dzieciom przyznawana jest coraz większa swoboda zachowania, a młodzież uwalnia się spod arbitralnej władzy rodziców. Ponadto obserwuje się [...] zmniejszenie wspólnotowego charakteru przeżywania doświadczeń w rodzinie. Życie rodzinne w takiej postaci polega głównie na załatwianiu spraw. Wspólnotowy charakter relacji w rodzinie tradycyjnej ujawniały między innymi wspólne posiłki, które pełniły rolę jednoczących spotkań. Dostępność form zbiorowego żywienia, praca zawodowa rodziców w różnym wymiarze czasowym oraz różnorodność zajęć pozaszkolnych dzieci i młodzieży powodują, że wspólne posiłki stają się czymś niekiedy nieosiągalnym lub co najmniej trudnym do wypracowania.

Źródło: L. Bakiera, *Rodzina z perspektywy socjologicznej i psychologicznej: ciągłość i zmiana*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2006 (XVII), s. 103–104, repozytorium.amu.edu.pl [dostęp: 31.01.2019].

O tym się mówi!

2 [...] rodzina przestaje być niezbędnym warunkiem do wystarczającego zadbania o wychowanie i edukację dzieci. Coraz większą odpowiedzialność za to bierze na siebie państwo. [...]

Nie wierzę, że państwo ma jakiś [...] tajny plan [...]. Raczej odpowiada w ten sposób na ambicje i potrzeby obywateli. Skoro dorośli obojga płci chcą coraz więcej czasu poświęcać zarabianiu pieniędzy, realizowaniu swoich pasji i talentów, kupowaniu i konsumowaniu, to państwo [...] powołuje coraz to nowe instytucje, które mają rodziców uwolnić od ciężaru opieki nad dziećmi. Skutkiem ubocznym jest kurczenie się czasu i zasobów energii, jakie dorośli chcą i mogą przeznaczyć na [...] budowanie emocjonalnych więzi.

[...] brak silnej pozytywnej więzi między rodzicami a dziećmi – skutkujący brakiem umiejętności i potrzeby spędzania razem czasu – skazuje współczesne dzieci na budowanie zastępczej więzi z elektronicznymi maszynami. W rezultacie wychowujemy coraz więcej dzieci cierpiących na zaburzenie zdolności do kontaktowania się i współpracy z innymi ludźmi oraz do budowania trwałych relacji.

Źródło: W. Eichelberger, *Kryzys małżeństwa i rodziny? (wywiad przeprowadziła B. Pawłowicz)*, 2017, zwierciadlo.pl [dostęp: 31.01.2019].

2 Odpowiedz, czy dostrzegasz przejawy kryzysu rodziny w polskim społeczeństwie. Uzasadnij odpowiedź.

Ćwiczenia

WYPEŁNIJ W ZESZYCIE

1 Zapoznaj się z rysunkiem i wykonaj polecenia.

Praca z ilustracją

- Oceń, jakie znaczenie w codziennym życiu jednostki ma wypełnianie przez rodzinę swoich funkcji.
- Wyjaśnij, dlaczego rodzina jest nazywana „podstawową komórką życia społecznego”.

2 Rozważ, która z funkcji rodziny ma współcześnie największe znaczenie dla rozwoju społeczeństw. Uzasadnij swoją opinię.

3 Zapoznaj się z wykresami na s. 33 i wykonaj polecenia.

Praca z wykresem

- Wymień kraje, w których w latach 2005–2016 wzrósł odsetek dzieci żyjących w rodzinach z jednym rodzicem.
- Rozstrzygnij, czy w krajach z większym odsetkiem gospodarstw domowych bez dzieci jest proporcjonalnie więcej rodzin z jednym rodzicem (opiekunem). Uzasadnij swoją odpowiedź.
- Porównaj skład rodzin w Polsce i w innych państwach.

★ **4** Przeprowadź rozmowy z osobami ze starszego pokolenia na temat rodziny w okresie ich dzieciństwa. Następnie porównaj modele funkcjonowania dawnych i współczesnych rodzin. Wskaż między nimi podobieństwa i różnice.

5 Podaj nazwę modelu funkcjonowania rodziny, do którego odnosi się ustęp 1. artykułu 33. *Konstytucji RP*. Uzasadnij swoją odpowiedź, nawiązując do informacji zawartych w tabeli na s. 31 podręcznika.

Konstytucja RP